

Oikeusministeriö on pyytänyt asiantuntijalausuntoani sähköistä testamenttia ja testamenttirekisteriä koskevasta arviomuistiosta (Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2026:3). Esitän lausuntonani seuraavan.

1. Sähköinen testamentti

Arviomuistio on taiten laadittu. Minulle ei kuitenkaan ole täysin avautunut se, miksi sähköinen testamentti ja testamenttirekisteri on niin merkittävä yhteiskunnallinen hanke, että se tulisi toteuttaa kiireellisellä aikataululla. Ainoaksi perusteluksi hankkeelle ei riitä se, että hallitusohjelmassa on päätetty digitalisoida ”elämäntapahtumien tai yritystapahtumien ympärille kiinnittyvät julkiset palvelut niin, että ne toimivat saumattomasti yhteen”.

Onko testamentin laatiminen ”elämäntapahtuma”? Ja onko testamentin rekisteröiminen ”elämäntapahtuma”? Elämäntapahtumien digitalisoimista koskeva hanke vaikuttaa päähänpinttymältä, eräänlaiselta henkiseltä Turunrata –hankkeelta. Hanketta vastaan puhuvat seuraavat seikat. Se aiheuttaa pysyviä kustannuksia yhteiskunnalle. Sähköisen testamentin ja testamenttirekisterin laatiminen tekee testamentin laatimisesta ja tallettamisesta maksullista toimintaa. Ensin laskee asianajaja ja sitten Digi- ja väestötietovirasto omalla päätöksellään, joka voidaan panna täytäntöön testamentintekijää kohtaan ilman erillistä tuomioistuimen ratkaisua.

Sähköisen asiakirjan luomisen tekniikka edellyttää hyviä digivalmiuksia. Käytännössä sähköinen testamentti tultaneen laatimaan ja todistamaan oikeaksi asianajotoimistossa tai pankissa, paikassa, jossa on digivalmiudet ja tarvittavat tietoyhteydet. Todennäköisesti asianajaja edelleen käy entiseen tapaan testamenttineuvottelut asiakkaan kanssa ja laatii kirjallisen ehdotuksen testamentiksi, joka käydään asiakkaan kanssa yhdessä lävitse. Sen jälkeen paikalla kutsutaan todistajat, jotka ensin varmistuvat testamentin tekijän henkilöllisyydestä ja sitten yhtä aikaa läsnä ollen todistavat testamentin tekijän allekirjoituksen oikeaksi sekä arvioivat hänen kelpoisuuttaan laatia testamentti. Tästä eteenpäin sähköisen testamentin laatimista ja tallettamista testamenttirekisteriin voi vain arvailla. Ehkä paikalle saapuu asianajajan tietoturvasta vastaava asiantuntija, jolle sähköisen testamentin tallettaminen Digi- ja väestötietoviraston järjestelmään ei ole ylivoimaisen vaikeaa. Asiantuntija toimii nyt testamentin tekijän assistenttina, saa

hänen sirukortinlukijansa voidakseen kirjautua vahvan tunnistamisen kautta Digi- ja väestötietoviraston järjestelmään ja hoitaa teknisen puolen –ja tulee samalla tietämään testamentin sisällön.

Vanha ihminen, joka ei pääse liikkumaan ilman rollaattoria tai pyörätuolia, ei voi laatia testamenttia sähköisesti kotonaan eikä myöskään tallettaa sitä itse testamenttirekisteriin. Kukaan ei voi laatia sähköistä testamenttia, ellei hänellä ole käytössään teknisiä välineitä, joiden avulla hän voi muodostaa yhteyden Digi- ja väestötietovirastoon. Kun ottaa huomioon sen tosiseikan, että testamentti laaditaan yleensä muutamaa vuotta ennen perittävän kuolemaa, kaikkien testamentin tekijöiden keski-ikä on korkea. Ja juuri tuossa väestönosassa digitaidot alkavat rappeutua.

Kaikki perittävät eivät kuitenkaan tee testamenttia. Arviomuistion mukaan tuorein tutkimustieto testamenttien lukumäärästä on oikeusministeriön keräämä tieto vuodelta 1991. Sen mukaan testamentti oli liitetty viidennekseen perukirjoista. Testamenttien yleisyys on kuitenkin tuosta vuodesta lisääntynyt, sillä jo vuoden 1992 kuolinpesiä koskevat tutkimuksen mukaan perittävät olivat määränneet testamentilla 25 % kuolemantapauksia.¹ Uudempaa tutkimustietoa ei ole, mutta testamenttien yleisyys korreloi jäämistöjen kuuluvan varallisuuden kanssa. Jos jos 1/3 kaikista kuolinpesistä on sellaisia, joihin kuuluvasta varallisuudesta määrätään perintövero, niin näissä kuolinpesissä on useimmiten myös testamentti.

1.1 Sääntelyn tarpeellisuus

Jos oletamme, että kolmasosa perittävistä laatii testamentin, tämä tarkoittaa sitä, että vuodessa testamentteja on kuolinpesissä hieman alle 20 000. Kun testamentti laaditaan yleensä noin 10 vuotta ennen perittävän kuolemaa, pöytälaatikossa testamentteja voi olla odottamassa täytäntöönpanoa 150 000 testamenttia tai enemmän. Niitä ei sieltä voi käydä laskemassa. Tällä hetkellä kaikki olemassa olevat testamentit ovat paperimuodossa tai ainakin niiden väitetty sisältö on kirjallisessa muodossa. Mikäli paperisen testamentin rinnalle halutaan laatia

¹ *Kangas, Urpo*: Perinnöt ja testamentit. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Helsinki 1996, s.105 ss.

sähköinen testamentti, järjestelmä tulee palvelemaan alkuvuosina vain pientä osaa perittävistä. Luultavasti jo olemassa olevia testamentteja ei muunneta sähköiseen muotoon, ellei ole olemassa tarvetta testamentin sisällön muuttamiseen uudella testamentilla.

Onko tällaiselle sähköiselle testamentilla aitoa tilausta, se on hyvä kysymys. Ja siihen on vaikea antaa yhtä hyvää vastausta. Pitkällä aikavälillä järjestelmä vaihtaa paperilla hyvältä. Jos oletamme, että sähköisen testamentin ensimmäisinä käyttöönottovuosina laatisi 5000 henkilöä ja järjestelmä vakiintuisi, kymmenen ensimmäisen vuoden jälkeen sähköisiä testamentteja voisi olla 50 000 – 100 000. Edelleenkin paperisia testamentteja olisi yhtä paljon tai ehkä enemmänkin. Kahden rinnakkaisen järjestelmän säilyttäminen voisi aiheuttaa alkuvuosina hämmennystä, mutta sitäkään ei pidä liioitella. Mutta tulevaisuuden ennustaminen on vaikeaa, sadan vuoden kuluttua sähköiset palvelut ovat kenties arkipäivää.

1.2 Sähköisen testamentin laatiminen ja allekirjoittaminen

Arviomuistiossa ehdotetaan, että sähköisen testamentin ja paperisen testamentin muotovaatimukset olisivat yhtenevät. Eroavuudet liittyisivät lähinnä siihen, millä teknisellä tavalla turvattaisiin se, että testamentin tekijä itse allekirjoittaa sähköisen testamenttinsa. Suomessa sähköinen asiointi tapahtuu käytännössä pankkitunnusten avulla. Muistiossa todetaan, että tämä tunnistautuminen täyttää kehittyneen sähköisen allekirjoituksen vaatimukset. Pankkitunnusten käyttö ei kaikissa tapauksissa turvaa sitä, että pankkitunnusten haltija itse tunnistautuu järjestelmään. Sähköinen testamentti voidaan laatia testamentin tekijän kotona ja jos vanhus on sokea tai tarvitsee apua tunnistautumisessa järjestelmään, hänen sirukortinlukijaansa voi käyttää muu kuitenkin niiden haltija itse. Se taas mahdollistaisi sellaisen testamentin rekisteröimisen, jota sirukortinlukijan haltija ei itse ole allekirjoittanut.

Pankkitunnusten avulla ei siis voisi allekirjoittaa sähköistä testamenttia. Kansalaiset pitävät tätä arviomuistiossa omaksuttua ratkaisua varsin outona, koska samat tunnukset kelpaavat tunnistautumiseen Suomi.fi järjestelmässä, OmaKannassa, OmaVerossa ja muissa vastaavissa tietokannoissa. Tämä nostaa aivan varmasti sähköisen testamentin laatimiskynnystä.

Sähköinen testamentti voidaan allekirjoittaa vain ns. hyväksytyllä sähköisellä allekirjoituksella. Hyväksytty sähköinen allekirjoitus on eIDAS-asetuksen mukainen allekirjoitus. Arviomuistion mukaan Suomessa on vain kaksi hyväksytyn allekirjoituksen välinettä. DVV:n myöntämä organisaatiokortti ja henkilökortti. Minä olen hankkinut itselleni sirukortinlukijan. Se maksoi muistaakseni yli 30 euroa ja käytin sitä kerran. Se oli hankala ja nyt kortti on jossakin pöytälaatikon pohjalla. Muistiossa ei paljasteta sitä, kuinka monta sataa tai tuhatta sirukortin lukijaa Suomessa on. Arviomuistiossa käytetty ilmaisu ”melko laajasti” ei ole kovin tarkka luku.

Jos sähköistä testamenttia ei voi allekirjoittaa pankkitunnuksilla ja ainoa hyväksytty allekirjoitustapa eiIDAS-asetuksen mukainen sähköinen allekirjoitus, tämä käytännössä muodostaa hyvin suuren hidasteen sähköisen testamentin yleistymiselle. Minun on vaikea arvioida sitä, muuttaako eurooppalainen digitaalinen identiteettilompakko tilannetta tältä osin helpommaksi. Arviomuistion sivuilla 30 – 31 on esitetty varteenotettavia huomautuksia niiden tilanteiden varalta, joissa on aihetta epäillä sähköisen allekirjoituksen aitoutta.

1.3 Sähköisen testamentin todistaminen

Arviomuistion mukaan sähköisen testamentin todistaminen poikkeaisi huomattavasti paperisen testamentin todistamisesta. Vaikka sähköisen testamentin pätevyyden edellytyksenä olisikin vaatimus siitä, että testamentti on kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistettava, testamentin tekijän ja todistajien ei tarvitsisi olla fyysisesti samassa tilassa testamentin oikeaksi todistamisen hetkellä. Testamentti olisi mahdollista todistaa etänä esimerkiksi siten, että testaattori olisi sairaalassa ja sairaalaan muodostettaisiin videoyhteys, jonka välityksellä testaattori ja todistajat voisivat olla yhteydessä keskenään testamenttia laadittaessa.

Tällaisessa ehdotuksessa jää liian vähälle huomiolle testamentin todistajien rooli testamentin tekijän testamentintekokelpoisuuden selvittäjinä. Testamentin todistajat usein tuntevat entuudestaan testaattorin ja ovat voineet seurata hänen henkistä toimintakelpoisuuttaan pidemmältä ajalta. Ratkaisevaa on kuitenkin testamentintekijän kelpoisuus testamentin laatimishetkellä. Sen vuoksi todistajat joutuvat esittämään testamentin tekijälle kysymyksiä, joilla he varmistuvat

siitä, että kelpoisuus on säilynyt testamentin tekohetkeen saakka. En ole aivan varma siitä, onnistuisiko samanlainen kuuleminen videoyhteyden välityksellä. Ja kuka avustaisi ja miten etäällä olevaa testamentin tekijää.

Jos testamentin todistajat eivät entuudestaan tunne testaattoria, heidän velvollisuutensa selvittää testamentin tekijän testamentintekokelpoisuus on vielä ankarampi. Tällöin testamentin tekijä joutuu aina esittämään todistajille henkilöllisyystodistuksensa ja selvittämään hänen testamentintekokelpoisuuttaan. Tämä on myös todistajien omassa intressissä, koska he saattavat joutua todistamaan testamentin moiteoikeudenkäynnissä. Testamentintekokelpoisuuden selvittäminen käy luontevimmin testamentintekijän ollessa fyysisesti läsnä samassa tilassa todistajien kanssa. Testamentin laatimisen hajauttaminen kahteen tai jopa kolmeen eri paikkaan samanaikaisesti avaa vaaran lähteen, johon sähköinen testamentti voi upota. Tämän asian ruotsalaiset ovat hyvin havainneet.

Minulle ei arviomuistion luettuna täysin valjennut se, vaaditaanko sähköisen testamentin allekirjoittajilta jokaiselta erikseen oma sirukortinlukija, jolla kukin erikseen tunnistautuu järjestelmässä. Eli ensin siis tunnistautuu testaattori, sitten toinen todistaja ja lopuksi kolmas. Jos näin todella on asianlaita, eivätkä testamentin todistajat voi allekirjoittaa sähköistä testamenttia testaattorin tunnistauduttua järjestelmään hänen sirukortinlukijallaan, niin systeemistä tulee kovin kankea. Tällaiset esteet, jotka ovat luonteeltaan käytännöllistä laatua, tulevat johtamaan siihen, että paperiset testamentit säilyttävät tulevaisuudessakin suosionsa. Asianajajan tulostamaan testamentin paperiseen tekstiin luontevimman käyttöliittymän tarjoaa kuulakärkikynä. Samaa kynää voivat käyttää testaattori ja molemmat todistajat ilman sirukortinlukijaa.

1.4 Sähköisen testamentin peruuttaminen

Suomessa on vaikeasti perusteltava järjestelmä, jossa testamentti on ankaran määrämuotoinen oikeustoimi, jonka voi vapaamuotoisesti peruuttaa. Jos tässä yhteydessä jotain pitäisi harkita muutettavaksi, olisi luopuminen testamentin vapaamuotoisesta peruuttamisesta ja siirtyminen järjestelmään, jossa peruuttaminen olisi muotomääräinen oikeustoimi. Jos tähän ratkaisuun ei päädytä, silloin arviomuistiossa ehdotettu peruuttamismalli on kannatettava. Testamentin voisi aina vapaamuotoisesti peruuttaa, vaikka se olisi alun perin laadittu sähköisesti,

myös erillisellä paperisella peruuttamistahdonilmaisulla tai jopa suullisesti, jos tahdonilmaisu on toteennäytettävissä.

1.5 Muuta sähköisestä testamentista (ml. tekninen toteutus)

Nykyisin testamentti laaditaan vaiheittaisesti siten, että asianajajan kanssa käydään neuvottelut testamentin sisältöomääräyksistä. Hyvään asianajotapaan kuuluu tässä yhteydessä perillispiirin selvittäminen ja oikeudellisiin asiakirjoihin tutustuminen. Tällöin asianajaja tiedustelee asiakkaalta mm. aikaisemmista avioliitosta, niihin liittyvistä osituksista ja omaisuuden erottelusta, avioehtosopimuksista ja testamentin tekijän hyväksi tehdyistä testamenteista ja hänen saamisestaan lahjoista ja niihin liittyvistä avio-oikeusmääräyksistä. Samassa neuvottelussa selvitetään testamentin tekijän varallisuuden laajuus ja laatu. Vasta näiden tietojen perusteella ja testamentin tekijän esittämien toivomusten perusteella asianajaja laatii luonnoksen testamenttiasiakirjaksi, joka seuraavan tapaamisen yhteydessä käydään lävitse ja tarkennetaan lopulliseksi asiakirjaksi vastaamaan asiakkaan toivomuksia.

Testamentin laatimista koskeva muistio on asianajajan työkoneella ja samalle koneelle hän laatii myös luonnoksen testamenttiasiakirjaksi. Jos tarkoitus on, että testamentti kuitenkin laaditaan sähköisesti, tämä asiakirja tulisi olla mahdollista siirtää sellaisenaan Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämään asiointipalveluun. Arviointimuistiossa ehdotetaan sähköisen testamentin rakenteistamista, erilaisia syöttökenttiä ja ohjeistusta siitä, miten syöttökenttiä tulisi täyttää. Voi olla, että sellainen ratkaisu on sopiva yksinkertaisiin testamentteihin, mutta esimerkiksi testamentin rakenteistaminen siten, että rakenteessa olisi lokero avio-oikeuden poissulkemisesta, ohjaisi jo testamentin sisältöä. Sama pulma liittyy testamentin toissijaismääräyksiin, sijaantuloa koskeviin määräyksiin ja saajan oikeutta koskeviin luonnehdintoihin kuten tuotto-oikeus, käyttöoikeus, rajoitettu omistusoikeus ja täysi omistusoikeus, yleisjälkisaädös ja legaatti. Ohjailun ongelmia on mahdollista välttää siten, että valmis testamenttiasiakirja olisi vaihtoehtoisesti sähköisesti allekirjoitettavissa siinä muodossa kuin se on laadittu testamenttineuvottelujen jälkeen.

Sähköinen keskinäinen testamentti on arviomuistion mukaan mahdollinen. Keskinäinen testamentti on kahden testamentin yhdistelmä ja sellaisenaan aina

korvattavissa kahdella erillisellä testamentilla. Keskinäisen testamentin laatiminen ei edes estä toista testamentin laatijaa muuttamasta omana elinaikanaan omaa testamenttimääräystään, eikä se myöskään estä eloonjäänyttä testamentinsaajaa muuttamasta aikaisemmin keskinäisessä testamentissa antamaansa määräystä omalta osaltaan. Teknisesti keskinäisen testamentin laatiminen sähköisessä muodossa on kuitenkin mutkikasta allekirjoituksiin liittyvien tunnistamisvaatimusten mukaan. Jos jokaisella henkilöllä pitää olla itsenäinen tunnistautumismahdollisuus, sirukortinlukijoita pitää on neljä. Tämä voi kuulostaa niin monimutkaiselta, että testamentin tekijät laativat keskinäisen testamenttinsa entiseen tapaan paperisessa muodossa.

2. Testamenttirekisteri

Yksi suosituimmista ehdotuksista testamentin säilymisen turvaamiseksi on ollut julkisen vallan ylläpitämän testamenttiasiaain rekisterin perustaminen. Ensimmäinen sitä koskeva vakava yritys tehtiin vuonna 1972, kun Euroopan Neuvosto hyväksyi 16. päivänä toukokuuta 1972 konvention, jonka mukaan kaikkiin neuvoston jäsenmaihiin tuli perustaa samojen peruseriaatteiden varaan rakentuva testamenttirekisterijärjestelmä (Convention on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills Basle, 16.V.1972). Konventio tuli voimaan 20. päivänä maaliskuuta 1976, kun kolme jäsenmaata oli sen ratifioinut. Keväällä 2026 konvention oli ratifioinut 12 jäsenmaata , ei kuitenkaan yksikään Pohjoismaista.

Luotettavan kansainvälisen testamenttiasiaain rekisterin luominen on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Vuonna 1973 Washingtonissa tehtiin yleissopimus kansainvälistä testamentin muotoa koskevasta laista (Washingtonin yleissopimus). Yleissopimuksessa määrätään kansainvälisestä rekisteröintijärjestelmästä ja rekisteröinnissä käytettävästä yhdenmukaisesta lomakkeesta. Sopimus tuli voimaan 1978. Suomi ei ole liittynyt tähänkään sopimukseen.

Oikeusministeriön asettama työryhmä ehdotti vuonna 2004 jättämässään mietinnössä valtakunnallisen testamenttirekisterin laatimista. Ehdotuksen mukaan testamentin rekisteröimisen tulisi olla vapaaehtoista. Testamentin tekijöiden tulisi voida vastaisuudessaakin huolehtia testamentin tallettamisesta yksityisin toimenpitein, esimerkiksi jättämällä testamentti asianajotoimistossa säilytettäväksi tai viemällä se tallelokeroon ja ilmoittamalla läheisilleen, mistä asiakirja löytyy.

Näiden perinteisten tapojen rinnalle tulisi työryhmän mielestä luoda mahdollisuus tallettaa testamentti maistraatin arkistoon. Oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotus ei ole johtanut lainsäädäntötoimiin.

Sama kohtalo oli varattuna paljon kunnianhimoisemmalle hankkeelle, jonka tarkoituksena oli luoda ylikansallinen testamenttirekisteri. Eurooppa-neuvosto, ”hallitusten välinen konferenssi”, päätti Haagin ohjelmasta vuonna 2005. Tässä ohjelmassa neuvosto pyysi ohjelmassa komissiota luomaan vuoteen 2011 mennessä järjestelmän, jonka avulla Euroopan unionin kansalaisten laatimat jälkikäädökset ja testamentit ovat tarkkaan tiedossa. Hanke eteni aluksi myötätulessa. Euroopan unionin talous- ja sosiaalikomitean mukaan Euroopan unionin jäsenmaiden tuli perustaa kaikkiin jäsenmaihiin kansallinen testamenttiasioden keskusrekisteri. Tuomareiden, notaarien ja muiden kansallisessa lainsäädännössä määriteltyjen toimivaltaisten viranomaisten olisi pitänyt saada käyttöönsä tähän keskusrekisteriin merkityt tiedot eli ainakin tiedot siitä, missä jäsenvaltiossa tai mahdollisesti Euroopan unionin ulkopuolisessa valtiossa testamentti on annettu, milloin se on annettu ja mille viranomaiselle se on annettu, jotta testamentista on mahdollista pyytää kopio kansalliselta viranomaiselta.

Euroopan unionin talous- ja sosiaalikomitean mukaan eurooppalaisen testamenttien rekisteröintijärjestelmän piti olla yhteensopiva Baselin yleissopimuksen ja Washingtonin yleissopimuksen kanssa. Asia eteni Euroopan unionin parlamentin käsiteltäväksi vuonna 2006. Parlamentti pyysi komissiota esittämään sille perintö- ja testamenttiasioita koskevan lainsäädäntöehdotuksen, joka sisältäisi muun ohessa ehdotuksen kansallisista testamenttirekistereistä muodostettavaksi eurooppalaiseksi testamenttiasiaiden keskusrekisteriksi, jonka turvin vainajan viimeisentahdon selvittäminen ja vahvistaminen olisi nykyistä yksinkertaisempaa. Tässä vaiheessa alkoi määrätietoinen työ EU:n perintöasetuksen säätämiseksi. Asetuksen valmisteluprosessin aikana jäsenmaat eivät saavuttaneet yksimielisyyttä siitä, millä tavalla eurooppalainen testamenttiasiaiden rekisteri tulisi organisoida. Sen vuoksi hankkeesta luovuttiin, eikä EU:n perintöasetus, jonka soveltaminen alkoi 17.8.2015, sisällä määräyksiä testamenttiasiaiden rekisteristä.

Testamenttien jäljittäminen perittävän kuoleman jälkeen on haastava tehtävä. Julkisten testamenttirekisterien puuttumista on yritetty korvata yksityisellä rekisterihaulla. Järjestelmää ylläpitää yksityinen yhdistys European Network of Registers of Wills Association. Verkostoon kuuluu 20 jäsenmaata ja yksi

kumppanivaltio. Verkosto itse väittää omilla verkkosivuillaan, että sen toimien avulla löytyy vuosittain yli 250 testamenttia.

Epäilemättä on olemassa painetta laatia jonkinlainen testamenttirekisteri, koska testamentti voi jäädä testamentin tekijän tahtomatta kadoksiin. Tämä ei ole tietysti toivottavaa. Paperisen testamentin voi joku muu kuin perittävä itse hävittää perittäjän kuoleman jälkeen, jos sen noudattaminen johtaisi perillisen kannalta epäedulliseen perintövarallisuuden jakautumiseen. Hävittämistä ei estä se, että testamentin salaamisen seurauksista on perintökaaressa erityissäännös. Ennen kuin varsinaisen rekisterin perustamisesta tehdään päätös, tulisi lainvalmistelussa kuitenkin huolellisesti perehtyä niihin syihin, joiden vuoksi testamenttirekisterin perustamisesta luovuttiin Eurooppalaisen perintöasetuksen säätämisen yhteydessä.

2.1 Julkisen vallan ylläpitämän testamenttirekisterin tarpeellisuus (muiden kuin sähköisten testamenttien osalta)

Paperisen testamentin löytyminen perittäjän jäämistöstä on aina enemmän tai vähemmän onnenkauppaa. Pankkien tallelokeroiden vähentyminen on käytännössä tarkoittanut sitä, että aikaisempaa harvemmin testamentti löytyy tallelokerosta. Se voi löytyä perheraamatun välistä tai vaatekomerosta. Jos perittävä on joutunut laitoshoitoon ennen kuolemaansa ja hänen vuokra-asuntonsa on tyhjenetty, mahdollista on, että tässä vaiheessa testamentti on kadonnut kenenkään sitä tarkoituksellisesti hävittämättä. Testamentti saattaa löytyä yllättäin vasta viimeksi kuolleen puolison jälkeen (Ks. esim. KKO 2013:32). Mahdollista myös on, että keskinäisen testamentin muutos on salattu toiselta puolisoilta (KKO 1961 II 139) tai salattu sen vuoksi, että se olisi heikentänyt perillisen oikeutta saada perintöosuutensa koskemattomana jäämistöstä. Vaikka viimeksi mainittu menettely voikin paljastuessaan johtaa siihen, että perillisen oikeutta saada perintöosaansa jäämistöstä rajoitetaan, niin tämä teoreettinen mahdollisuus ei suojaa vahvasti testamentin saajia. Monet painavat syyt puoltavatkin sitä, että testamentin tekijä voisi eläessään testamentin laatimisen jälkeen tallettaa testamentin julkiseen testamenttirekisteriin.

Nykyisin testamenttikäytännössä joskus menetellään siten, että testamentti laaditaan kahtena kappaleena, joista toinen jää asianajotoimistossa talletettavaksi.

Tämä menettely aiheuttaa näyttöongelmia siinä tilanteessa, että testamentin saajan haltuun jäänyttä kaksoiskappaletta ei löydy hänen kuolemansa jälkeen. Olettama on, että testamentti on tällöin peruutettu, vaikka sen kaksoiskappale olisikin tallella asianajotoimistossa. Vastaavanlainen ongelma syntyy silloin, jos testamentin kaksoiskappale on annettu testamentin saajalle, eikä testamenttia löydy perittävän kuoleman jälkeen hänen jäämistöstään (KKO 2402/2017, KKO 2016:32). Sama ongelma liittyy niihin tilanteisiin, joissa alkuperäisen testamentin kaksoiskappale on annettu testamentin toimeenpanijaksi nimetylle henkilölle, eikä alkuperäistä testamentin tekijän haltuun jäänyttä testamenttia löydy hänen jäämistöstään.

Testamenttirekisterin perustaminen voisi vähentää kateisiin jäävien testamenttien aiheuttamia ongelmia. Asiaa on aikaisemminkin pohdittu, mikä käy arviomuistiosta ilmi. Rekisteröinnin tulisi kaikissa tilanteissa kuitenkin olla vapaaehtoista. Edelleenkin paperinen testamentti tulisi voida säilyttää testamentin tekijän parhaaksi katsomalla tavalla esimerkiksi hänen omassa henkilökohtaisessa kassakaapissaan, lukittavassa asekaapissa, kodin asiakirjakansiossa, kotiraamatun välissä, patjan alla tai makuuhuoneen kaapissa alusvaatepinon alla. Nämä kaikki ovat paikkoja, joista testamentti on löytynyt perittävän kuoleman jälkeen.

2.2 Testamenttirekisterin toteuttamistapa ja sisältö

Arviomuistiossa on esitetty neljä erilaista vaihtoehtoa testamenttirekisterin toteuttamistavaksi. Itse pidän niistä ehdottomasti parhaimpana vaihtoehtona muistion kohdassa 5.4.2.3 esitettyä ratkaisua, jossa testamenttirekisterissä säilytettäisiin alkuperäistä asiakirjaa. Sitä vastaan esitetyt perustelut eivät vakuuta. Päinvastoin kuin muistiossa todetaan, tämä ratkaisu ei millään tavalla rajoittaisi perittävän oikeutta peruuttaa aikaisemmin tekemänsä testamentti. Argumentti, jonka mukaan se ”ei vastaisi nykypäivän tarpeita” on tyhjä. Ja jos se ei vastaa ”Suomen digitaalisen kompassin (VSN 10/21022 vp) tavoitteita”, kompassin eksymä ja eranto johtuvat siitä, että se on joutunut henkiseen häiriökenttään.

Arviomuistiossa pohdittu sekamalli (5.4.2.4) on jonkinlainen oikeudellinen dystopia rekisteristä, jossa on hankalasti laadittavat sähköiset testamentit lomittuisivat paperisten testamenttien kanssa kokonaisuudeksi, jonka hallintatapaa pitäisi varmasti jalostaa pitkälle, jotta rekisteristä tulisi toimiva.

2.3 Rekisteröinnin oikeusvaikutukset (ml. muuttaminen ja peruuttaminen)

Alkuperäisen testamentin tallettaminen rekisteriin ei saisi rajoittaa millään tavalla perittävän testamenttivapautta. Rekisteröinnin estämättä perittävä voisi aina laatia uuden testamentin tai peruuttaa aikaisemmin laatimansa testamentin. Uutta testamenttitahdonilmausta ei olisi tarpeen rekisteröidä, jotta se olisi pätevä. Eikä myöskään testamentin peruuttamistahdonilmaisua olisi tarpeen antaa tiedoksi rekisterinpitäjälle. Edelleenkin siis jäljelle jäisivät samat ongelmat kuin nykyisinkin, koska perinnönjaon perustaksi tulisi aina asettaa perittävän viimeisin testamentti, joka löytyy hänen jäämistöstään.

Arviomuistiossa on puollettu rekisterimallia, jossa rekisteriin talletettaisiin alkuperäisen testamentin jäljennös. Perustelujen mukaan (s.53) tällaisella kopiolla tulisi voida pätevästi antaa testamentti tiedoksi riippumatta siitä, onko testamentin alkuperäiskappale edelleen olemassa. Tämä edellyttäisi testamentin tiedoksiantomenettelyä koskevan voimassa olevan säännöksen muuttamista, koska nykyisin pätevä tiedoksianto edellyttää sitä, että tiedoksiannon yhteydessä perilliselle annetaan oikeaksi todistettu jäljennös alkuperäisestä testamentista. Kopiosta voi antaa kyllä oikeaksi todistetun jäljennöksen, mutta se ei ole oikeaksi todistettu jäljennös alkuperäisestä testamentista.

2.4 Edustajan käyttö rekisteröinneissä

Arviomuistion mukaan testamentin tekijä voi valtuuttaa toisen henkilön hakemaan testamenttinsa rekisteröintiä puolestaan. Tämä on tärkeää, koska saamansa valtuutuksen nojalla testamentin laatimisessa avustanut asianajaja voi täyttää rekisteröintihakemuksen valtuuttajan puolesta ja toimittaa testamentin rekisterinpitäjälle.

Muistion mukaan edunvalvontavaltuutettu ei voisi rekisteröidä päämiehensä testamenttia, ellei siitä olisi nimenomaista mainintaa edunvalvontavaltuutuksessa. Edunvalvontavaltuutetun toimivallan rajoitus ja sen kytkeminen nimenomaiseen tahdonilmaisuu on harkittu. Jos päämies on laatinut testamenttinsa ennen edunvalvontavaltuutuksen aktivointia, hän voi rekisteröidä sen itse tai jos hän ei ole siihen kykenevä, testamenttiasiakirja tulee säilyttää hänen muiden

asiakirjojensa joukossa. Edunvalvontavaltuutettu ei luonnollisesti voi peruuttaa päämiehensä tekemää testamenttia.

Arviomuistion kohdassa 5.5.2.3 rekisteröivät tiedot todetaan, että testamentin tekijältä voidaan edellyttää rekisteröintihakemuksessa suomalaista henkilötunnusta Suomessa. Tämä käytännössä rajaa rekisteröinnin ulkopuolelle ne Suomeen saapuneet henkilöt, jotka eivät ole vielä saaneet oleskelulupaa Suomessa. Heillä ei siinä vaiheessa ole vielä suomalaista henkilötunnusta. Jatkovalmistelussa on punnittava tarkoin sitä, onko tämä vaatimus syrjintäkiellon vastainen ja järjestelmän toimivuuden kannalta tarpeellinen.

2.5 Testamenttirekisterin julkisuus, säilytysaika ja testamentista ilmoittaminen

Arviomuistion mukaan testamenttirekisterissä olevat tiedot tulee säilyttää 50 vuotta tekijän kuoleman jälkeen. Tämä aika on suhteellisen lyhyt, Suomen vanhimmat testamentit ovat 1 200-luvulta. Ne ovat Kansallisarkiston kokoelmissa.

Suhteellisen lyhyttä säilyttämisaikaa on arviomuistiossa perusteltu vetoamalla EU:n yleiseen tietosuojasetukseen ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön. Muistiossa ei kuitenkaan ole esitetty tietoja siitä, voiko esimerkiksi testamentin saajan jälkeläinen saada rekisterissä olevan aineiston itselleen tallettamiselle varatun määräajan umpeen kulumisen jälkeen. Se voi olla hänelle tarpeen esimerkiksi kiinteistösaannon tai kiinteistörasitteen rekisteröimistä varten, jos sellainen olisi jäänyt aikanaan hoitamatta.

Muistiossa esitetään, että Digi- ja väestötietovirastolle asetettaisiin velvollisuus ilmoittaa testamenttirekisterissä olevasta testamentista tieto nimetyille henkilöille testamentin tekijän kuoleman jälkeen. Tällainen tiedoksianto ei luonnollisesti voi korvata testamentin saajan velvollisuutta antaa testamentti tiedoksi perillisille. Testamentin saajalla pitäisi tulevaisuudessakin olla oikeus vetoamasta testamenttiin tai luopua oikeudestaan sijaantuloperillisensä hyväksi.

2.6 Muuta testamenttirekisteristä (esim. usean henkilön yhteinen testamentti)

Keskinäinen testamentti on kahden testamentin yhdistelmä. Keskinäisen testamentin tallettaminen testamenttirekisteriin tulisi olla mahdollista myös

tilanteessa, jossa vain toinen keskinäisen testamentin tekijöistä haluaa rekisteröidä testamentin. Arviomuistion mukaan testamentin tekijä ei voisi hakea rekisteröintiä muiden testamentin tekijöiden puolesta. Tämä voisi johtaa erikoiseen lopputulokseen, jos keskinäisen testamentin tekijöistä se, joka ei ole hakenut testamentin rekisteröintiä, kuolee ensiksi. Tällöin Digi- ja väestötietovirasto ei voisi ilmoittaa testamentista keskinäisen testamentin laatineen pariskunnan rintaperillisille.

3. Muuta

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Tällä hetkellä paperisten testamenttien säilyttämisestä ei aiheudu lainkaan kustannuksia veronmaksajille. Sellaisen järjestelmän kehittämiskustannukset, jotka mahdollistavat sähköisen testamentin laatimisen ja testamenttirekisterin perustamisen, ovat arviomuistion mukaan 2,6 miljoonaa euroa. Voi olla, että arvio on hyvinkin realistinen. Mutta joko tapauksessa tämä kustannuserä jää katettavaksi muilla kuin testamentin tekijöiden jäämistöihin kuuluvilla varoilla.

Sähköisestä testamentista ja testamenttirekisteristä aiheutuu vuosittain jatkuvia kustannuksia, jotka voivat vuosikymmenten kuluessa myös kasvaa. Tämä ei sinänsä ole mikään ongelma, koska nämä noin miljoonan eron vuosikustannukset on tarkoitus kattaa asiakasmaksuina. Arviomuistion mukaan suoritehinta sähköisen testamentin tekemisestä ja sen rekisteröinnistä nousee jonkin verran yli 100 euron. Tätä korkeampi hinta saattaisi johtaa siihen, että asiakkaat eivät käyttäisi näitä palveluita lainkaan. Arviomuistion laskelmien taustalla on oletus, jonka mukaan sähköisiä testamentteja tehdään 7 500 – 10 000 vuosittain. Pidän tätä oletamaa ainakin järjestelmän käynnistymisvuonna rohkeana.

Jos paperisten testamenttien tallettaminen testamenttirekisteriin avattaisiin kskemään kaikkia paperisia testamentteja, tästä voisi muodostua suosittu ”tallelokeron” testamenttiasiakirjoille. Silloin näitä vanhoja testamentteja saattaisi tulla merkityksi testamenttirekisteriin huomattavan paljon. Paperisen testamentin tallettamisesta perittävä kertamaksu on arviomuistion mukaan alle 100 euroa. Se on tästä palvelusta vähän, koska sillä katetaan vuosien tallettamiskustannukset etukäteen. Pankin tallelokeron hinta on tyypillisesti noin 50 – 200 euroa

vuodessa, ja hinta riippuu lokeron koosta, sijainnista ja pankista. Esimerkiksi Nordean hinnat alkavat noin 50 eurosta, kun taas Jalonomin yksityiset lokerot Helsingissä voivat maksaa 250 –500 euroa vuodessa.

3.2 Muut huomiot

Jatkovalmistelussa tulisi tarkemmin avata tunnistautumista kansalaisvarmenteen avulla. Minulle ainakin on jäänyt epäselväksi, voisiko minun tunnistautumisvarmenteen avulla samalla tunnistautua kaksi muuta henkilöä (testamentin todistajat) vai edellyttääkö tunnistautuminen sitä, että jokainen erikseen on rekisteröitynyt palveluun ja käyttää tunnistautumiseen oma tietokonettaan ja omaa sirukortinlukijaansa.

Helsingissä 18. päivänä helmikuuta 2026

Urpo Kangas

siviilioikeuden professori emeritus

Helsingin yliopisto